

De driehoek van zorg

De balans vinden voor verpleeghuiszorg

Kwaliteit

Toegankelijkheid

Betaalbaarheid

Inleiding

De grote vraagstukken die voor ouderenzorg spelen maakt dat de sector maatschappelijk voor zeer grote uitdagingen staat. Nu en in de toekomst. Ze staat voor de opgave om antwoorden te vinden op de groeiende kloof tussen de stijgende vraag naar zorg, het tekort aan verpleeghuiscapaciteit en de krapper wordende arbeidsmarkt. Deze groeiende kloof wordt de zorgkloof genoemd: de vraag naar zorg neemt toe terwijl de beschikbaarheid van zorg afneemt.

- ➔ Stijgende vraag naar zorg: Het aantal 65-plussers stijgt de komende twintig jaar met 55% tot bijna 5 miljoen. Het aantal 90-plussers verdubbelt bijna naar 340 duizend mensen. Daarnaast is in toenemende mate sprake van een complexere zorgvraag. Deze dubbele vergrijzing maakt dat het aantal kwetsbare ouderen groeit en daarmee een steeds grotere toename van de vraag naar ouderenzorg.
- ➔ Tekort aan verpleeghuiscapaciteit: De huidige verpleeghuissector heeft bij lange na niet de capaciteit en gebouwen om de extra groei op te vangen onder dezelfde omstandigheden. De afgelopen jaren hebben we de wachtlijsten voor verpleeghuiszorg fors zien stijgen tot een aantal van ruim 20.000 op dit moment. De verwachting is dat de vraag naar verpleeghuiszorg in 2040 meer dan verdubbelt is. Volgens zorgkantoren hebben in 2040 ruim 120.000 extra ouderen verpleeghuiszorg nodig.
- ➔ Krapper wordende arbeidsmarkt: Om in de toekomst zorg te kunnen bieden aan het toenemend aantal ouderen zou ongeveer een verdubbeling van het aantal banen in de ouderenzorg nodig zijn. Echter is de verwachting dat vanaf 2025 sprake gaat zijn van een licht krimpende beroepsbevolking. Ook de verhouding van het aantal werkenden op het aantal niet-werkenden verandert fors.

Ieder jaar wordt extra geld toegevoegd aan het macrokader Wlz vanwege een groeiend beroep op verpleeghuiszorg die niet vooraf voorzien was in de macroramingen. Om te voorkomen dat de toegankelijkheid en betaalbaarheid verder onder druk komen te staan, kan niet langer op dezelfde weg door worden gegaan.

Dit vereist focus op het spanningsveld tussen de drie leidende principes van de zorg: toegankelijkheid, betaalbaarheid en kwaliteit. Welke mogelijkheden zijn er om aan deze 'knoppen' te draaien en wat zijn de effecten van het draaien aan deze 'knoppen'? Voor het op een goede manier organiseren van verpleeghuiszorg is een belangrijke rol weggelegd voor de samenleving. De organiseerbaarheid van de driehoek vereist draagkracht van de samenleving. Alleen mét de samenleving kan de balans tussen de principes worden teruggevonden.

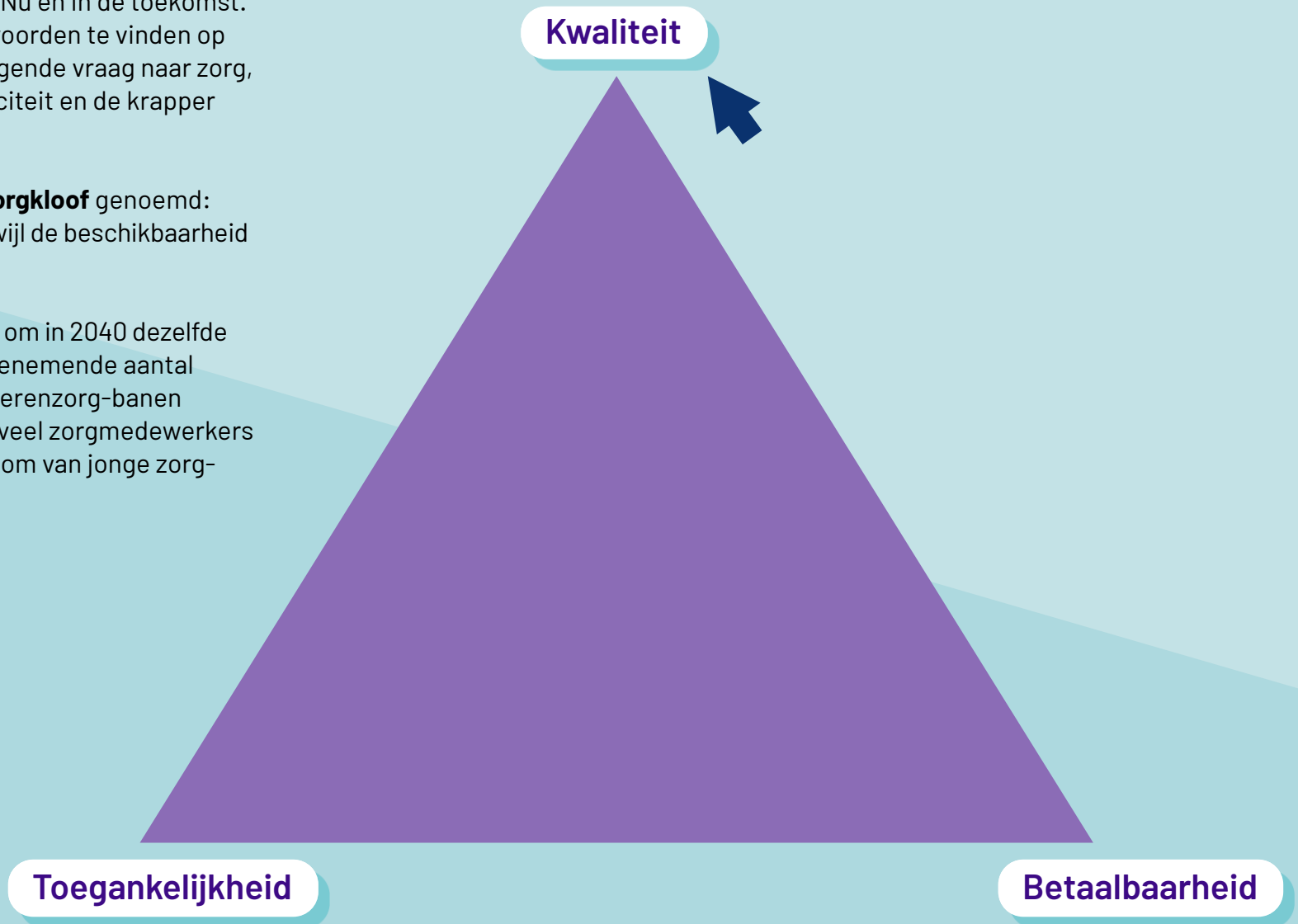

De driehoek van zorg onder spanning

De ouderenzorg staat voor grote uitdagingen door maatschappelijke vraagstukken. Nu en in de toekomst. Ze staat voor de opgave om antwoorden te vinden op de groeiende kloof tussen de stijgende vraag naar zorg, het tekort aan verpleeghuiscapaciteit en de krapper wordende arbeidsmarkt.

Deze groeiende kloof wordt **de zorgkloof** genoemd: de vraag naar zorg neemt toe terwijl de beschikbaarheid van zorg afneemt.

Vergrijzing werkt twee kanten op: om in 2040 dezelfde zorg te kunnen bieden aan het toenemende aantal 75-plussers, moet het aantal ouderenzorg-banen verdubbelen naar 700.000. Maar veel zorgmedewerkers gaan met pensioen en de toestroom van jonge zorg-medewerkers stukt.

De driehoek van zorg onder spanning

De ouderenzorg staat voor grote uitdagingen door maatschappelijke vraagstukken. Nu en in de toekomst. Ze staat voor de opgave om antwoorden te vinden op de groeiende kloof tussen de stijgende vraag naar zorg, het tekort aan verpleeghuiscapaciteit en de krapper wordende arbeidsmarkt.

Deze groeiende kloof wordt **de zorgkloof** genoemd: de vraag naar zorg neemt toe terwijl de beschikbaarheid van zorg afneemt.

Vergrijzing werkt twee kanten op: om in 2040 dezelfde zorg te kunnen bieden aan het toenemende aantal 75-plussers, moet het aantal ouderenzorg-banen verdubbelen naar 700.000. Maar veel zorgmedewerkers gaan met pensioen en de toestroom van jonge zorg-medewerkers stukt.

Kwaliteit

Kwaliteit

Kwaliteit van zorg, zoals we die nu kennen, komt in toenemende mate onder druk te staan als we doorgaan op dezelfde weg. De vraag naar ouderenzorg stijgt: het aantal 90-plussers en mensen met dementie verdubbelt de komende 20 jaar.

Tegelijkertijd zijn er in verhouding steeds minder professionals beschikbaar die voor hen kunnen zorgen. Het is noodzakelijk om op den duur anders te kijken naar kwaliteit van zorg om zorg toegankelijk en betaalbaar te houden.

Toegankelijkheid

Betaalbaarheid

De driehoek van zorg onder spanning

De ouderenzorg staat voor grote uitdagingen door maatschappelijke vraagstukken. Nu en in de toekomst. Ze staat voor de opgave om antwoorden te vinden op de groeiende kloof tussen de stijgende vraag naar zorg, het tekort aan verpleeghuiscapaciteit en de krapper wordende arbeidsmarkt.

Deze groeiende kloof wordt **de zorgkloof** genoemd: de vraag naar zorg neemt toe terwijl de beschikbaarheid van zorg afneemt.

Vergrijzing werkt twee kanten op: om in 2040 dezelfde zorg te kunnen bieden aan het toenemende aantal 75-plussers, moet het aantal ouderenzorg-banen verdubbelen naar 700.000. Maar veel zorgmedewerkers gaan met pensioen en de toestroom van jonge zorgmedewerkers stukt.

Kwaliteit

Toegankelijkheid

Volgens TNO onderzoek naar de capaciteitsontwikkeling van verpleeghuiszorg en zorgkantoren zullen in 2040 ruim 120.000 ouderen extra een beroep doen op verpleeghuiszorg. Dat betekent ruim een verdubbeling van de huidige capaciteit.

Nu al staan ruim 20.000 mensen op een wachtlijst voor een verpleeghuis. De huidige verpleeghuissector heeft bij lange na niet de capaciteit en de gebouwen om de extra groei op te vangen onder dezelfde omstandigheden.

Toegankelijkheid

Betaalbaarheid

De driehoek van zorg onder spanning

De ouderenzorg staat voor grote uitdagingen door maatschappelijke vraagstukken. Nu en in de toekomst. Ze staat voor de opgave om antwoorden te vinden op de groeiende kloof tussen de stijgende vraag naar zorg, het tekort aan verpleeghuiscapaciteit en de krapper wordende arbeidsmarkt.

Deze groeiende kloof wordt **de zorgkloof** genoemd: de vraag naar zorg neemt toe terwijl de beschikbaarheid van zorg afneemt.

Vergrijzing werkt twee kanten op: om in 2040 dezelfde zorg te kunnen bieden aan het toenemende aantal 75-plussers, moet het aantal ouderenzorg-banen verdubbelen naar 700.000. Maar veel zorgmedewerkers gaan met pensioen en de toestroom van jonge zorg-medewerkers stukt.

Kwaliteit

Betaalbaarheid

Ieder jaar trekt het Rijk extra geld uit voor een ophoging van het macrokader voor de Wet langdurige zorg. Voor groei die vooraf niet is voorzien in de macroramingen. Stijging van het aantal ouderen met zorgvragen, betekent een verdere stijging van de kosten voor langdurige zorg.

Toegankelijkheid

Betaalbaarheid

De spanning in de driehoek

Een zorgsysteem is erbij gebaat de leidende principes van de driehoek van zorg in evenwicht te hebben. De driehoek is in balans wanneer iedereen zorg kan worden aangeboden die dit nodig heeft (**toegankelijkheid**), die een zo hoog mogelijke **kwaliteit** heeft en die op een zo doelmatig mogelijke manier kan worden gerealiseerd (**betaalbaarheid**).

Kwaliteit

Spanning Kwaliteit

Met de komst van het in 2017 opgestelde Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg en opname in het Register van het Zorginstituut is de wettelijke basis gelegd voor de kwaliteit van de verpleeghuiszorg. Zorgaanbieders zijn gehouden aan de eisen van het Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg.

Spanning Toegankelijkheid

Het Centrum Indicatiestelling zorg (CIZ) heeft de wettelijke bevoegdheid om onafhankelijk en objectief te bepalen wie toegang krijgt tot de Wet langdurige zorg (Wlz). Zorgkantoren hebben daarnaast zorgplicht. Zij dienen iedereen die in aanmerking is gekomen voor langdurige zorg, deze zorg tijdig te leveren. De zorg moet kwalitatief goed zijn en passen bij de cliënt.

Toegankelijkheid

Spanning Betaalbaarheid

Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) stelt jaarlijks het budgettaire Wlz-kader vast (de contracteerruimte). Door te lage ramingen moet het macrokader voor de Wlz al een paar jaar lopende het jaar worden verhoogd. De financiële ruimte wordt over zorgkantoren verdeeld naar regionale contracteerruimtes. Het budgettaire Wlz-kader en de regionale contracteerruimtes zijn instrumenten voor het beheersen van de collectieve zorguitgaven.

Betaalbaarheid

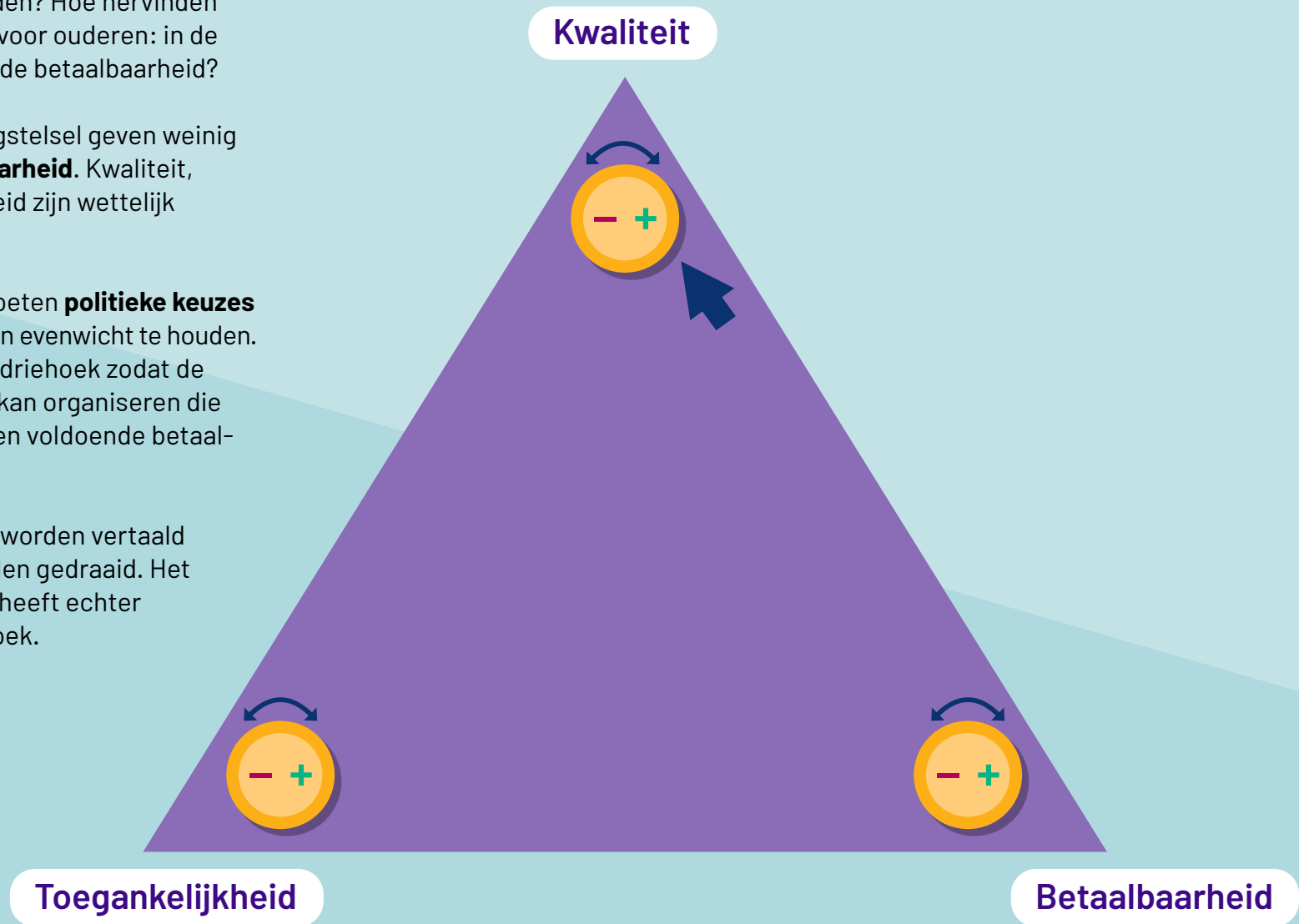
De knoppen om aan te draaien

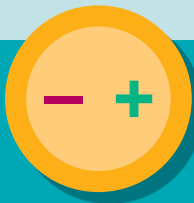
De *spanning in de driehoek* van zorg vereist focus. Aan welke knoppen kan gedraaid worden? Hoe hervinden we een nieuwe balans in de zorg voor ouderen: in de kwaliteit, de toegankelijkheid en de betaalbaarheid?

De huidige knelpunten in het zorgstelsel geven weinig ruimte voor goede **organiseerbaarheid**. Kwaliteit, toegankelijkheid en betaalbaarheid zijn wettelijk verankerde principes.

Hierdoor knelt de driehoek en moeten **politieke keuzes** worden gemaakt om de driehoek in evenwicht te houden. Hoe creëren we flexibiliteit in de driehoek zodat de individuele zorgorganisatie zorg kan organiseren die toegankelijk is, kwalitatief goed en voldoende betaalbaar?

Elk principe van de driehoek kan worden vertaald naar **een knop** waaraan kan worden gedraaid. Het draaien aan één van de knoppen heeft echter implicaties voor de gehele driehoek.

Knop Toegankelijkheid

Voorbeelden draaien knop toegankelijkheid

Reikwijdte: alleen mensen met hoogste zorgvraag toegang tot verpleeghuiszorg

- Drempel/toegang verpleeghuiszorg wordt verhoogd, waardoor toegang voor mensen met de hoogste zorgvraag toeneemt
 - Zorg thuis (JZOJP)
- Rol CIZ: objectief/onafhankelijk vaststellen toegang & zorgprofiel
- Begrensd volumeafspraken tussen zorgkantoren en zorgaanbieders
- Re-ablement verplicht voorafgaand aan aanvraag indicatie zodat zelfredzaamheid wordt vergroot en instroom wordt beperkt

Maatwerk: omgeving cliënt meenemen in bepalen van zorgprofiel

- Welke zorg kan door de omgeving van de aanvrager worden uitgevoerd en welke zorg moet door een zorgaanbieder worden geleverd?
- Wijkverpleegkundige stelt maatwerkindicatie vast
- Indicatie op maat van cliënt in functies (i.p.v. zorgprofiel) en integrale zorgprofielen loslaten

Collectief verzekerde zorg in Nederland

- Basiszorg in Wlz, wonen en welzijn niet
- Inzet van technologie en innovaties door bijvoorbeeld zorg op afstand in de wijkverpleging

Effecten van draaien aan de knop

Afname toegankelijkheid

- Toegang:** Hoge wachtlijsten, hierdoor krijgen ouderen onvoldoende/geen zorg of vanuit een ander domein
- Betaalbaarheid:** Verpleeghuiszorg wordt betaalbaarder, de toegangsfunctie in de Wlz voornaamste instrument voor betaalbaarheid
- Kwaliteit:** Kwaliteit op niveau van Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg voor beperktere groep

Toename (handhaven) toegankelijkheid

- Toegang:** Afname wachtlijsten; dit is echter beperkt i.v.m. capaciteit (tekort personeel/gebouwen)
 - Toegang tot verpleeghuiszorg voor mensen met relatief hoge zorgvraag neemt toe
 - Toegang tot verpleeghuiszorg voor mensen met relatief lage zorgvraag neemt af
- Betaalbaarheid:** Meer Wlz-cliënten niet betaalbaar met huidig macrokader vanuit VWS
 - Gevolg: Onbetaalde overproductie van zorgaanbieder
 - Tariefafslag zorgkantoren
- Kwaliteit:** Afname kwaliteit wanneer je meer cliënten van zorg moet voorzien (met zelfde/minder zorgmedewerkers)

Knop Kwaliteit

Voorbeelden draaien knop kwaliteit

Kwaliteit in de context van zorgaanbieder plaatsen (resultaatgericht)

- Gesprek over kwaliteit starten in samenleving
- Zorgaanbieder in samenspraak invullen passende zorg

Verder stimuleren van andere kijk op kwaliteit

- Kwaliteit is niet alleen extra personeel, maar juist ook innovatie en technologie
- Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg doorontwikkelen

Kwaliteitslevering beleggen bij andere actoren

- Aantrekken medewerkers zonder zorgachtergrond
- Betrekken familie/vrienden van de cliënt

Effecten van draaien aan de knop

Afname kwaliteit

- Kwaliteit:** Afname van kwaliteit verpleeghuiszorg resulteert in andere verhouding personeel/client. Tevens kan de zorgaanbieder dan niets 'extra's' rondom welzijn bieden
- Toegang:** Minder hoge kwaliteitsnorm geeft zorgaanbieders de mogelijkheid meer cliënten zorg te verlenen (met zelfde aantal personeel kan meer mensen zorg worden verleend)
- Betaalbaarheid:** Minder harde eisen voor kwaliteit maakt verpleeghuiszorg betaalbaarder
- Afname van kwaliteit dient elders in de samenleving opgevangen te worden, wat bereidheid van de **samenleving** vraagt

Toename (handhaven) kwaliteit

- + Kwaliteit:** Hogere kwaliteit van verpleeghuiszorg, leidt tot kwaliteitsverbetering voor die cliënten die een plek in een verpleeghuis hebben
- + Toegang:** Toegang van zorg komt onder druk omdat de toename van kwaliteit extra kosten met zich mee brengt
- + Betaalbaarheid:** Toename van kwaliteit van verpleeghuiszorg zet de betaalbaarheid onder druk omdat zorg per cliënt duurder wordt terwijl de toegang tot verpleeghuiszorg onveranderd blijft

Knop Betaalbaarheid

Voorbeelden draaien knop betaalbaarheid

Contracteren voor lagere prijs dan landelijk gemiddelde kostprijs

- **Tariefafslag:** Zorgkantoren kunnen zo aan zorgplicht voldoen
 - Grens: uitspraak rechter over inkoopkader Wlz: reële tarieven

Verhogen landelijk budgettair kader

- Groei zorguitgaven moeilijk beheersbaar
- Niet wenselijk omdat dit andere collectieve uitgaven verdringt

Doelmatigheidsprikkels

- Zorgkantoren sturen op cliëntmix en/of productiemix
- Meerjarenafspraken tussen zorgkantoren en zorgaanbieders
 - Zorgkantoren regierol in de regio om ontwikkelopgaven op te pakken
- Inzet domotica/technologie om kosten voor personeel te besparen

Collectief verzekerde zorg in Nederland

- Basiszorg in Wlz, wonen en welzijn niet
- Verhogen premie burger/eigen bijdrage van cliënt
- Verbeteren voorliggende voorzieningen en preventie
 - Voorkomen/uitstellen verpleeghuiszorg (preventie)
 - Shared savings

Effecten van draaien aan de knop

Afname betaalbaarheid (minder €)

- **Betaalbaarheid:** Begrensd collectieve zorguitgaven
- **Kwaliteit:** Verminderde kwaliteit, maar zorgaanbieders zijn gehouden aan de eisen van het Kwaliteitskader.
- **Toegang:** Verhoging wachtlijsten

Toename betaalbaarheid (meer €)

- **Betaalbaarheid:** Dreigende onbeheersbare zorguitgaven en uit verhouding met andere collectieve uitgaven
 - De uitgaven van langdurige zorg zijn in Nederland relatief hoog t.o.v. rest EU
- **Kwaliteit:** De kwaliteit neemt toe (door investering in bijvoorbeeld innovaties en opleidingen voor personeel)
- **Toegang:** Afname wachtlijsten; dit is echter beperkt in verband met tekort aan capaciteit (personeel/gebouwen)

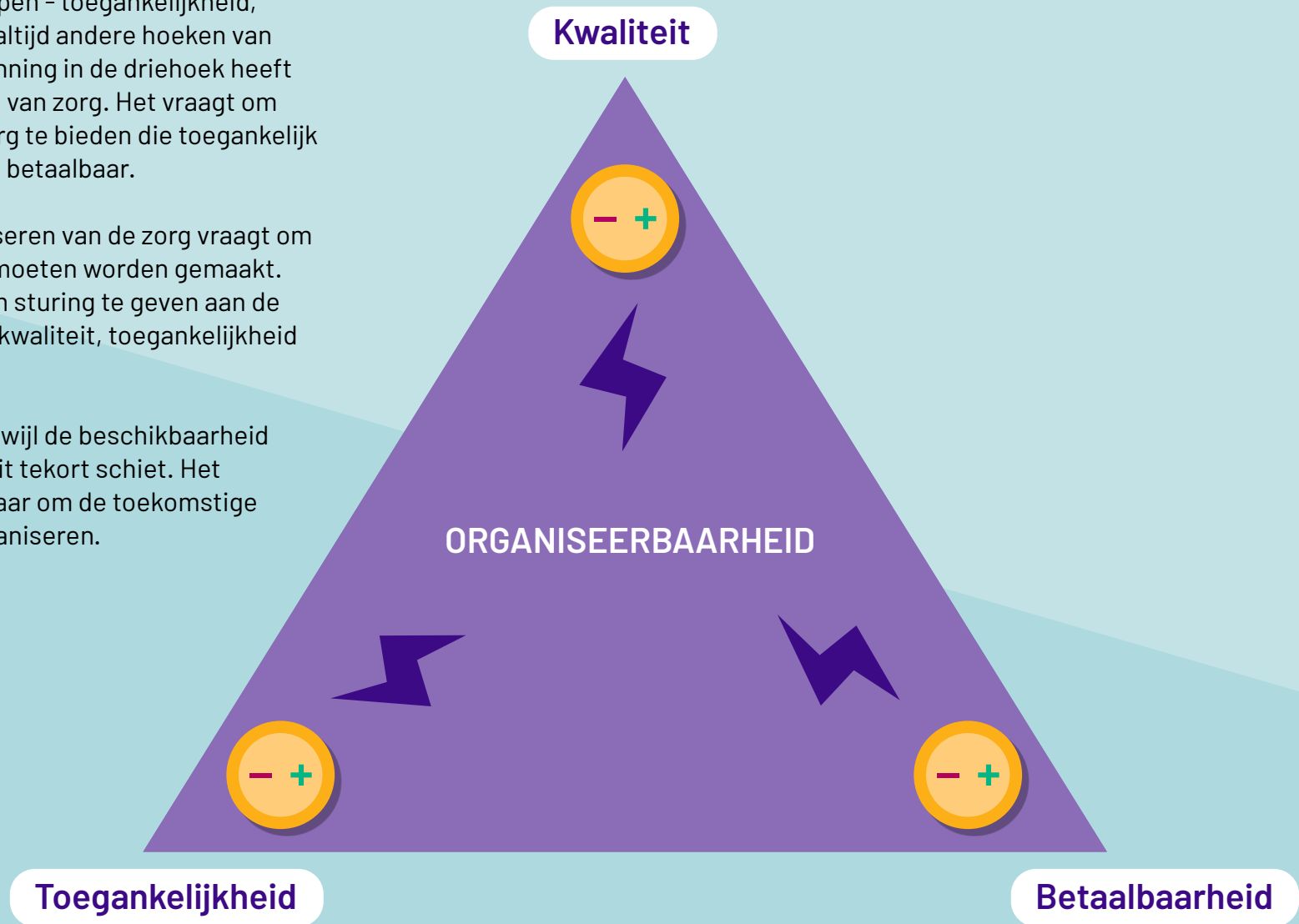

Van driehoek naar vierkant

Het draaien aan één van de knoppen - toegankelijkheid, betaalbaarheid of kwaliteit - zet altijd andere hoeken van de driehoek in beweging. De spanning in de driehoek heeft effect op de **organiseerbaarheid** van zorg. Het vraagt om **flexibiliteit** in de driehoek om zorg te bieden die toegankelijk is, kwalitatief goed en voldoende betaalbaar.

Het op een goede manier organiseren van de zorg vraagt om belangrijke politieke keuzes die moeten worden gemaakt. Het is een taak van de politiek om sturing te geven aan de vraagstukken in de zorg rondom kwaliteit, toegankelijkheid en betaalbaarheid.

De vraag naar zorg neemt toe terwijl de beschikbaarheid van zorg afneemt en de capaciteit tekort schiet. Het huidige zorgstelsel is niet houdbaar om de toekomstige uitdagingen van de sector te organiseren.

Zorg organiseren?

Politieke keuze en draagkracht samenleving!

De **draagkracht van de samenleving** dient een belangrijk onderdeel te worden van de **organiseerbaarheid** van de knellende verpleeghuiszorg. De samenleving kan als een leidend principe worden gezien om de driehoek 'open te gooien', zoals:

- Voor het vergroten van de **betaalbaarheid** kan een groter beroep gedaan worden op maatschappelijke initiatieven, mantelzorgers en andere naasten zodat zorgorganisaties *sec* zorg kunnen leveren.
- Om de **toegankelijkheid** te vergroten kunnen de meeste lichte vormen van verpleeghuiszorg bij de samenleving komen te liggen.
- **Kwaliteit** van verpleeghuiszorg kan gewaarborgd blijven als de samenleving in zijn geheel of de omgeving van de cliënt zich focust op het welzijn van en extra's voor de cliënt.

Kwaliteit

Daadkracht samenleving

Met het draaien aan de knoppen van de driehoek wordt een beroep gedaan op de samenleving om onderdeel te worden van de oplossing van huidige knelpunten in de verpleeghuiszorg.

Eenzijds moeten belangrijke politieke keuzes worden gemaakt over de organiseerbaarheid van de zorg, in het licht van de spanning in de driehoek.

Anderzijds dient het maatschappelijk debat te worden gevoerd over de positie van de samenleving in de inrichting van de toekomstige verpleeghuiszorg.

Een andere kijk op verpleeghuiszorg is waar wij als samenleving naartoe moeten. **En daar is iedereen bij nodig.**

Draagkracht samenleving

Toegankelijkheid

Betaalbaarheid

Colofon

Opmaak **hollandse meesters, Utrecht**

© mei 2021

Deze uitgave mag zonder toestemming van ActiZ voor niet-commercieel gebruik worden gedownload. Afzonderlijk gebruik van het beeldmateriaal is niet toegestaan. Voorts alle rechten voorbehouden.

Disclaimer

Deze uitgave is met grote zorgvuldigheid en met gebruikmaking van de meest actuele gegevens tot stand gekomen. Het is evenwel niet geheel uitgesloten dat de informatie in deze uitgave onjuistheden en/of onvolkomenheden bevat. ActiZ aanvaardt geen aansprakelijkheid voor directe of indirecte schade ontstaan door eventuele onjuistheden en/of onvolkomenheden. Aan de inhoud van deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

branchevereniging van zorgorganisaties

verpleeghuiszorg | zorg thuis | revalidatie en herstel | jeugd

